

МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ: АДАЛ АЗАМАТ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Нурсапина А.М.

7M01101 – «Педагогика және психология» білім бағдарламасының I курс магистранты, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы Ғылыми жетекшісі, п.ғ.д. профессор - Джанзакова Ш.И.

Андатпа. Бұл мақалада мектептегі тәрбие жұмысында жасанды интеллект технологияларын қолдану арқылы адал азамат қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Қазіргі цифрлық қоғам жағдайында білім алушылардың адамгершілік құндылықтарын дамыту, олардың жауапкершілігін арттыру және цифрлық мәдениетін қалыптастырудың маңызы айқындалады. Жасанды интеллекттің тәрбиелік мүмкіндіктері талданып, оны мектеп тәжірибесінде тиімді пайдаланудың жолдары ұсынылады.

Түйін сөздер: Жасанды интеллект, адал азамат, тәрбие, мектеп, цифрлық білім беру, адамгершілік

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесі цифрлық трансформация үдерісін бастан кешіруде. Жасанды интеллект технологиялары оқыту мен тәрбиенің мазмұнын жаңартып, жаңа мүмкіндіктерге жол ашуда. Мектеп – тұлға қалыптасуының негізгі ортасы болғандықтан, бұл өзгерістер ең алдымен тәрбие жұмысына әсер етеді.

«Адал азамат» қалыптастыру – мектептің басты міндеттерінің бірі. Адалдық, әділдік, жауапкершілік, құрмет сияқты қасиеттер білім алушының тұлғалық дамуының негізін құрайды. Қазіргі цифрлық ортада бұл қасиеттерді қалыптастыру жаңа тәсілдерді талап етеді. Себебі білім алушылардың дүниетанымы тек дәстүрлі білім беру ортасында ғана емес, сонымен қатар ақпараттық кеңістікте, әлеуметтік желілер мен цифрлық платформалар арқылы қалыптасады.

Жасанды интеллект технологияларын тәрбие үдерісіне енгізу білім алушылардың мінез-құлқын талдауға, олардың жеке ерекшеліктерін ескеруге және тәрбиелік жұмысты жекелендіруге мүмкіндік береді. Цифрлық құралдар арқылы білім алушылардың этикалық шешім қабылдау дағдыларын дамыту, медиасауаттылығын арттыру және жауапкершілік мәдениетін қалыптастыруға жағдай жасалады.

Бұл бағыттағы тәжірибелер Н.Тілендиев атындағы мамандандырылған мектеп- гимназия-интернаты жағдайында да көрініс табууда. Аталған білім беру ұйымында тәрбие жұмысы ұлттық құндылықтар мен заманауи цифрлық технологияларды ұштастыру негізінде жүзеге асырылуда. Атап айтқанда, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мен адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда цифрлық ресурстар, интерактивті платформалар және жасанды интеллект элементтері қолданылуда.

Мектеп тәжірибесінде білім алушыларды «Адал азамат» ретінде тәрбиелеу – өнер, мәдениет және рухани құндылықтармен тығыз байланыста жүргізіледі. Музыкалық және көркемдік білім беру арқылы білім алушылардың эстетикалық талғамы қалыптасып қана қоймай, олардың жауапкершілігі, еңбекқорлығы және қоғамдық сана-сезімі дамиды. Цифрлық технологияларды қолдану білім алушылардың өзін-өзі дамытуына, сыни ойлауына және заманауи қоғам талаптарына бейімделуіне ықпал етеді.

Білім беру ұйымы тәжірибесінде жасанды интеллект пен дәстүрлі тәрбиенің үйлесімді қолданылуы «Адал азамат» қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі

ретінде қарастырылады.

Мектеп жағдайында жасанды интеллектті қолдану тек техникалық құрал ретінде емес, тәрбиелік ресурс ретінде қарастырылуы қажет. Бұл бағытта мұғалімдердің рөлі ерекше. Олар технологияны дұрыс пайдалана отырып, білім алушылардың адамгершілік қасиеттерін дамытуға бағыт беруі тиіс. Мысалы, Н.Тілендиев атындағы мамандандырылған мектеп- гимназия-интернатында жасанды интеллект негізінде интерактивті этикалық тренингтер, мінез-құлық сценарийлерін талдау және виртуалды кейс-стадилер ұйымдастырылып, өткізілуде. Бұл әдістер білім алушыларға өмірлік шешімдер қабылдауды, жауапкершілік пен адалдық принциптерін практикада қолдануды үйретеді.

Адал азамат қалыптастыру – тек білім беру ұйымының ғана емес, ата-ана мен қоғамның ортақ міндеті. Сондықтан тәрбие жұмысы кешенді түрде жүргізілуі қажет. Мектепте жүйелі түрде өткізілетін шаралар:

- Этикалық клубтар мен дебаттар – білім алушылардың ой-пікірін ашық айтуға, әділдік пен шынайылық құндылықтарын талдауға бағыттайды.
- Виртуалды этикалық тренингтер – жасанды интеллект арқылы әртүрлі өмірлік жағдайларды модельдеу арқылы дұрыс шешім қабылдауды үйретеді.
- Кіші ғылыми жобалар мен зерттеулер – адалдық, жауапкершілік және қоғамға қызмет тақырыптарын қамтитын жобаларды орындау арқылы практикалық дағдыларды қалыптастырады.
- Отбасылық қатысу және онлайн платформалар – ата-аналар мен мектеп арасындағы ынтымақтастықты күшейту, білім алушылардың тәрбиеге қатысты прогресін бақылау.
- Қоғамдық қызмет пен волонтерлік іс-шаралар – білім алушылардың әлеуметтік жауапкершілігін арттыруға бағытталған практикалық әрекеттер.

Осы шаралардың барлығы жасанды интеллекттің мүмкіндіктерін тиімді қолдану арқылы мектепте адамгершілік құндылықтарды өмірге енгізуге бағытталған кешенді тәрбие жүйесінің құрамдас бөлігі болып табылады. Нәтижесінде, білім алушылар тек білім алып қана қоймай, қоғамға пайдалы, адал және жауапкершілігі мол азамат ретінде қалыптасады.

Мектеп тәжірибесінде жасанды интеллектті қолдану тек ақпараттық құрал ретінде ғана емес, білім алушылардың тұлғалық дамуына ықпал ететін кешенді тәрбие ресурсы ретінде қарастырылуы қажет. Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы педагогикалық үдерісті жаңа мазмұнмен толықтырып, оқыту мен тәрбиелеудің сапасын арттыруға кең мүмкіндіктер ашуда. Осы тұрғыдан алғанда, жасанды интеллект тек білім көзі емес, сонымен қатар білім алушылардың дүниетанымын қалыптастыратын, олардың мінез-құлқын бағыттайтын, әлеуметтік және моральдық құндылықтарын дамытатын маңызды құралға айналып отыр.

Педагогтер жасанды интеллект технологияларын қолдануда тек техникалық дағдылармен шектелмей, оны шығармашылық және этикалық тұрғыдан тиімді пайдалануы тиіс. Өйткені кез келген цифрлық құралдың тәрбиелік әлеуеті оны қолдану тәсіліне тікелей байланысты. Жасанды интеллект негізіндегі интерактивті платформалар, виртуалды симуляциялар мен сценарийлер арқылы білім алушылар әртүрлі өмірлік жағдайларды модельдеп, сол жағдайларда дұрыс шешім қабылдауға үйренеді. Мысалы, моральдық дилеммаларға негізделген тапсырмалар арқылы олар адалдық, әділдік, жауапкершілік сияқты құндылықтарды іс жүзінде сезініп, саналы түрде таңдауға дағдыланады.

Виртуалды рефлексиялық жаттығулар білім алушылардың өзін-өзі тануына, өз әрекеттерін талдауына және бағалауына мүмкіндік береді. Бұл олардың эмоционалдық интеллектісін дамытып, өзіне және өзгелерге деген жауапкершілігін арттырады. Жасанды интеллект жүйелері білім алушының мінез-құлқы мен оқу

белсенділігін талдай отырып, жеке ұсыныстар беру арқылы оның тұлғалық дамуына бағытталған кері байланыс ұсына алады. Мұндай жекелендірілген тәсіл әрбір білім алушының ерекшеліктерін ескеріп, оның әлеуетін толық ашуға жағдай жасайды.

Адал азамат тәрбиесі тек мектеп шеңберінде ғана жүзеге асырылатын үдеріс емес, ол отбасы мен қоғамның бірлескен, үйлесімді әрекетін талап етеді. Сондықтан тәрбие жұмысы кешенді түрде ұйымдастырылып, білім беру ұйымы, ата-ана және әлеуметтік орта арасындағы тығыз байланысқа негізделуі тиіс. Жасанды интеллект бұл үдерісте байланыстырушы құрал ретінде қызмет атқара алады. Мысалы, онлайн платформалар арқылы ата-аналар балалардың оқу жетістіктері мен тәртібі туралы тұрақты ақпарат алып, педагогтермен жедел кері байланыс орната алады.

Шығармашылық және ғылыми жобаларды орындау барысында жасанды интеллект құралдарын пайдалану білім алушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың жауапкершілік сезімін қалыптастырады. Топтық жобаларда әрбір қатысушының рөлі айқындалып, ортақ нәтижеге жету үшін бірлескен әрекет тәжірибесі қалыптасады. Бұл әлеуметтік дағдыларды дамытуға, өзара құрмет пен ынтымақтастық мәдениетін нығайтуға ықпал етеді. Ал қоғамға қызмет етуге бағытталған іс-шаралар, волонтерлік жобалар білім алушылардың азаматтық белсенділігін арттырып, әлеуметтік жауапкершілігін күшейтеді.

Жасанды интеллектті тиімді қолдану білім алушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуда ерекше маңызға ие. Ақпараттың көптігі жағдайында оларды талдай білу, шынайылығын бағалау, жалған ақпараттан ажырату – қазіргі заманның негізгі құзыреттіліктерінің бірі. Жасанды интеллект арқылы ұсынылатын түрлі дереккөздер мен аналитикалық құралдар білім алушылардың медиасауаттылығын арттырып, ақпараттық мәдениетін қалыптастырады. Бұл өз кезегінде олардың саналы шешім қабылдауына және өз көзқарасын негіздей білуіне ықпал етеді.

Тәрбие үдерісінде ұлттық құндылықтар мен заманауи технологиялардың үйлесімділігін қамтамасыз ету ерекше маңызға ие. Жасанды интеллект құралдарын пайдалану барысында ұлттық мәдениет, салт-дәстүрлер, рухани мұралар мазмұны білім беру ресурстарына енгізілуі тиіс. Мысалы, цифрлық әңгімелер, тарихи тұлғалар туралы интерактивті материалдар, ұлттық құндылықтарға негізделген тапсырмалар білім алушылардың рухани дүниесін байытып, ұлттық сәйкестігін қалыптастырады. Бұл олардың жаһандану жағдайында өз мәдениетін сақтай отырып, заманауи қоғамға бейімделуіне мүмкіндік береді.

Тәрбие жұмысында этикалық нормаларды сақтау мәселесі де ерекше назарда болуы қажет. Жасанды интеллектті қолдану барысында дербес деректерді қорғау, цифрлық қауіпсіздік, академиялық адалдық сияқты қағидалар қатаң сақталуы тиіс. Мұғалімдер білім алушыларға тек технологияны қолдануды ғана емес, оны жауапкершілікпен және этикалық

тұрғыдан дұрыс пайдалануды үйретуі керек. Бұл олардың цифрлық мәдениетін қалыптастырып, болашақта саналы азамат болуына негіз қалайды.

Адал азамат тәрбиесі – ұзақ мерзімді, жүйелі және көпқырлы үдеріс. Бұл бағытта отбасы мен мектептің өзара ынтымақтастығы шешуші рөл атқарады. Ата-аналардың тәрбие үдерісіне белсенді қатысуы, педагогтермен тұрақты байланыста болуы, бірлескен іс-шараларға қатысуы білім алушылардың тәрбиесіне оң әсер етеді. Этикалық тренингтер, пікірталастар, қоғамдық жобалар мен әлеуметтік бастамалар арқылы білім алушылар өз құндылықтарын іс жүзінде жүзеге асыруға мүмкіндік алады.

Жасанды интеллекттің білім беру және тәрбие үдерісінде үйлесімді қолданылуы – қазіргі заманның маңызды талаптарының бірі. Ол білім алушылардың тек академиялық білімін арттырып қана қоймай, олардың тұлғалық, моральдық және

әлеуметтік дамуына ықпал етеді. Дұрыс ұйымдастырылған жағдайда жасанды интеллект адалдық, жауапкершілік, әділдік сияқты құндылықтарды қалыптастырудың тиімді құралына айналады. Нәтижесінде, білім беру ұйымдары қоғамға пайдалы, саналы, рухани бай, сыни ойлай алатын және өз әрекеттеріне жауап бере алатын азаматтарды тәрбиелеуге мүмкіндік алады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасы. Алматы: Рауан баспасы. 2012.
2. Жарықбаев Қ. Психология негіздері. Алматы: Қазақ университеті баспасы. 2010.
3. Қасымжанов Ә. Рухани құндылықтар философиясы. Алматы: Ғылым баспасы. 1998.
4. Абай Құнанбайұлы. Қара сөздер. Алматы: Жазушы баспасы. 2002.
5. Сұлтанов Ж. Мектептегі адамгершілік тәрбие жүйесі. Алматы: Қазақ университеті баспасы. 2015.
6. Мұқашев Е. Ұлттық құндылықтар және жас ұрпақ тәрбиесі. Астана: Елбасы баспасы. 2018.
7. Өтепбергенова А. Білім беру процесінде цифрлық технологияларды қолдану. Алматы: Рауан баспасы. 2020.
8. Әбдімәлік С. Қазіргі мектепте адамгершілік тәрбиенің педагогикалық негіздері. Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы. 2019.